

DE OUD-KATHOLIEK

Tijdschrift voor de Oud-Katholieke Kerk van Nederland

5
Vasthouden en loslaten
 Een bijdrage van consultant/conservator
 Richard De Beer.

'Kunsthistorische waarde valt trouwens niet per se samen met schoonheid.'

8
Ervaren van het sublieme
 Bij schoonheid gaat het om meer dan uiterlijke kenmerken en persoonlijke smaak.

'De ervaring brengt ons met een diepere heelheid in verbinding.'

10
Alles is relatief
 Niets is zo veranderlijk als wat we als schoonheid willen begrijpen.

'Het ideaal is wat moeilijk bereikbaar is of voor weinigen weggelegd.'

12
De schoonheid van Jezus
 Bezongen in een (katholiek, evangelisch, hervormd, natuur-, pelgrims-, kerst-) lied.

'In dit lied wordt Jezus gezien als de meest beminnswaardige en de allerschoonste.'

16
Schoonheid, erotiek en geloof
 Lichamelijkheid en erotiek hebben een plek in de kerk.

'Vandaar dat Christus hier in paradijselijke toestand is afgebeeld.'

En verder:

Van de redactie	
Schoon!.....	3
Column	
Titels en de kerk.....	4
Ook mooi	
Entree en koepel.....	14
Het puttertje	
Troost.....	18
Maria Maior Arbor	
Madonnabeeld	19
Even kijken bij...	
Delft	20
En dan nog dit	
Congres, Twente, afscheid	22
Service	
Berichten, jubileum, nieuw en colofon	23
De Achterkant	
Wat treft me?.....	24

Redactioneel Schoon!

Onlangs is de kapel van de heilige Lebuïnus in Hengelo gewijd. De kerken in Groningen en Middelburg zullen nog volgen. Het gaat om bestaande kerken, die verbouwd of heringericht zijn of worden. Daarbij letten we niet alleen op de bruikbaarheid van het gebouw, maar stellen we ook eisen die te maken hebben met schoonheid.

Waarom vinden we het belangrijk dat kerken mooi zijn, waarom voorzien we ze van kunstwerken en fraai uitgevoerde voorwerpen? Je kunt toch ook vieren in een ouwe schuur. En wat is schoonheid eigenlijk, wanneer vinden we iets mooi? Wat doet schoonheid met ons? Hoe komt het dat onze smaak verandert, persoonlijk en in het algemeen? We vermoeden al dat schoonheid een veelzijdig onderwerp zou zijn, maar daarnaast hebben we ervaren

dat het ook nog diffuus en soms ongrijpbaar is. En heel vaak blijkt dat schoonheid iets te maken heeft met religie, met de beleving van het goddelijke.

Zelfs als het gaat om het uiterlijk van mensen. Als je het artikel van Wietse van der Velde over schoonheid, erotiek en geloof gelezen hebt, zeg je: juist dan. Bij schoonheid denken we verder vaak aan kunst, en daar wordt in dit nummer ook uitgebreid aandacht aan besteed: de schoonheid van een kerkgebouw, van beelden, schilderijen, muziek. Ward Cortvriendt schrijft over de troost die schoonheid biedt en laat zien waarom een kerk mooi moet zijn. De schoonheid van liederen die we in zo'n kerk zingen, kan ons ook dichterbij God brengen.

Onverwacht komen we ook in *Het puttertje* van

Donna Tartt die gedachte tegen: dat schoonheid ons uitzicht biedt op nog groter schoonheid, de goddelijke schoonheid.

Om even af te dalen uit deze hogere sferen: *Het puttertje* van Donna Tartt is een echte aanrader voor de vakantie, als er tenminste ruimte in de koffer is voor deze pil van 928 bladzijden. Verder hebben we op onze oproep aan de lezers om ons te laten delen in hun schoonheidservaringen enkele reacties ontvangen, onder andere een zeer opmerkelijke van Greet Floris. Ze zijn te vinden op de website www.okkn.nl.

En een laatste opmerking: kom vooral naar het congres: ook dat wordt heel mooi.

De redactie

Column Sicco Claus

Titels en de Kerk

Paus Franciscus laat sinds zijn aantreden zien een hartgrondige hekel te hebben aan klerikalisme. In dat kader besloot hij dat voortaan alleen priesters boven de vijftig jaar eventueel de waardigheid van 'monseigneur' kunnen ontvangen. Maar zou de bisschop van Rome niet nog een stapje verder moeten gaan? Hoort deze titel überhaupt wel in de Kerk, of die nu oud- of rooms-katholiek is, thuis? Werkt een titel als 'monseigneur' niet in de hand dat we ambtsdragers als 'méér' of 'hoger' gaan zien dan de andere gedoopten? Het ambt van bisschop, priester en diaken is een dienst aan de gemeenschap. Door hun wijding worden bepaalde gelovigen geheiligd, dat wil zeggen symbolisch apart gezet, om deze dienst te vervullen. Waarom een bisschop dus niet gewoon aanspreken met zijn rol, namelijk die van 'bisschop'?

In onze Oud-Katholieke Kerk bestaat er nog een andere vorm van gehechtheid aan titels. Zo nu en dan verschijnt op een liturgieaanwijzer namelijk een academische titel voor de naam van de dienstdoende priester of wordt in een afkondiging zijn of haar universitaire graad of functie genoemd. Wie weet is dit een gevolg van de protestantse omgeving waarbinnen onze Kerk zich op veel plekken bevindt. De zwarte toga en witte bef die veel dominees nog steeds dragen, verwijzen naar hun academische graad. Deze graad is een van de vereisten om de functie van 'leraar' binnen de gemeente te mogen vervullen. Maar zo'n, ook in de kleding zichtbaar, nauw verband tussen academische graad en ambtsbediening wijkt af van de (oud-)katholieke ambtsvisie. Waarom is dat eigenlijk zo? In feite is dat niet zo moeilijk in te zien. Jezus

noch de apostelen hadden een academische graad. Men kan dus moeilijk beweren dat zoiets nodig zou zijn voor het, namens Christus, leiden van de eucharistie. Maar in onze culturele setting is er nog een andere goede reden niet te veel nadruk te leggen op academische graden. Het lijkt erop dat het verschil tussen hoog- en laagopgeleiden steeds meer een diepe scheidslijn tussen bevolkingsgroepen wordt. Zou het niet een evangelisch teken zijn wanneer dit onderscheid in de Kerk juist van geen tel zou blijken te zijn?

Dus weg met de titels, of het nu om aansprektitels of academische graden gaat! En terug naar wat in de Kerk echt relevant is: alle gelovigen zijn in Christus gelijk en één. Het sacramentele ambt is een dienst aan deze gemeenschap!

Vasthouden en loslaten

Wat schoonheid met de mens doet

Als consultant/conservator van het Oud-katholieke erfgoed in Museum Catharijneconvent ben ik natuurlijk bij uitstek bezig met schoonheid. Goed, op de werkvloer hebben we het eigenlijk niet zo vaak over schoonheid. We spreken van 'kunsthistorische waarde'. En dan zijn er ook nog de historische en cultuurhistorische waarden, waaraan kerkinterieurs en afzonderlijke inventarisstukken getoetst worden, om nog maar te zwijgen over ensemblewaarde, gaafheid en zeldzaamheid.

Kunsthistorische waarde valt trouwens niet per se samen met schoonheid. In de 'Handleiding Roerend Religieus Erfgoed', waarin de systematiek van het waarderen van kerkelijke voorwerpen is vastgelegd, dient de wetenschapper of eigenaar zich bij de beoordeling van de kunsthistorische waarde af te vragen of het bewuste voorwerp getuigt van oorspronkelijkheid in idee, vorm of functie, of dat het een vernieuwing of een ontwikkeling/omwenteling laat zien in het oeuvre van een kunstenaar of kunststroming. Of is het voorwerp een sleutelstuk of vervaardigd door een algemeen relevant geachte kunstenaar? Of een sprekend voorbeeld van een kunststroming of stijl?

Gulden Snede

We proberen kortom alles zo wetenschappelijk mogelijk te bepalen en te beredeneren, maar we beseffen tegelijkertijd maar al te goed dat de essentie van een object, bijvoorbeeld schoonheid, niet in exacte woorden te vatten is. Want de ervaring van schoonheid is heel persoonlijk, alhoewel men het in het verleden wel heeft gewaagd zekere universele

kenmerken te noemen. In de architectuur en beeldende kunst heeft men het bijvoorbeeld over de Gulden Snede, een samenstel van verhoudingen, dat de mens als harmonisch en afgewogen beschouwt. Een sprekend voorbeeld van een bouwwerk, waarin de Gulden Snede is uitgewerkt, is de Utrechtse Domtoren. De lengte, breedte en diepte van elk torensegment verhouden zich tot elkaar als de verhoudingen van de Gulden Snede. De Gulden Snede is min of meer gelijk te stellen met het godsgetal *phi*, dat behalve in harmonisch uitgewerkte beeldende kunst in de natuur aanwijsbaar is, bijvoorbeeld in de structuur van een honingraat of die van een nautiluschelp. In de muziek heeft men daarnaast tenminste tot en met de achttiende eeuw gesproken over de 'Harmonie der Sferen', een begrip dat in de klassieke oudheid was geworteld. Men geloofde dat de planeten en sterren trillingen of tonen voortbrachten, die met elkaar in gave harmonie waren. De muziek die hier op aarde werd gecomponeerd, werd pas harmonisch en geslaagd gevonden als ze een weerspiegeling zou zijn van die Harmonie der Sferen. Tot en met Johann Sebastian Bach waren componisten overtuigd van deze werking. Tegenwoordig wordt wel aangenomen dat wat wij als 'schoon' ervaren, naar alle waarschijnlijkheid gebaseerd is op herkenning van ons diepste zelf in de dingen die we waarnemen.

Gewaarwording

Regelmatig zijn er bij de perceptie van schoonheid ook nog andere zaken aan de orde. Ik herinner mij een bezoek aan een abdij in het zuiden van het land, waar één van de paters mij vol trots het laatmiddeleeuwse Mariabeeld liet zien. Ik moest

Richard de Beer

Mariabeeld, ca. 1500-1900, Museum Catharijneconvent

Thema

Man van Smarten, Abraham Bloemaert, ca. 1625-1650, Ste Gertrudis

Aya Sofia, Istanbul

de essentie is niet in exacte woorden te vatten

echter constateren dat er niet veel middeleeuws meer aan het grotendeels oversneden beeld te herkennen was, daarmee de pater onthutst achterlatend. De week erop keerde ik terug naar de abdij, waar de mare inmiddels was rondgegaan. Vader abt nam mij apart en ik bekeek met hem het Mariabeeld en legde uit waarom ik het geen middeleeuws beeld vond. Vader abt was zichtbaar teleurgesteld, waarop ik zei: 'Maar vader abt, het is nog steeds hetzelfde beeld als twee weken geleden'. Hiermee wil ik aangeven dat de historische lading van een kunstwerk absoluut een meerwaarde geeft, al zou dat eigenlijk bij de pure waarneming van schoonheid geen rol moeten spelen. Dan is de voorkeur van een parochiaan zonder cultuurhistorische bagage voor een gipsen Theresiabeeld in een kerk vol laatmiddeleeuwse beelden eigenlijk authentiek.

Ook een eventuele religieuze lading kan meespelen bij de beoordeling van een kunstwerk. Gevoelens voor schoonheid en religieuze gevoelens liggen zeer dicht bij elkaar, als ze elkaar al niet overlappen en versterken. Voor een gelovig mens geeft de aanschouwing van een laatmiddeleeuws kruisbeeld of een zilveren tabernakel een mengeling van emoties, gebaseerd op geloof, geschiedenis en schoonheid. Bij een devotiebeeld als dat van de Zoete Lieve Vrouw van 's-Hertogenbosch kan de schoonheid zelfs helemaal op de achtergrond raken.

Emoties

In het beste geval roept schoonheid, al dan niet gecombineerd met andere gedachten, heel zuivere emoties op, zowel blij als droevige, vrolijke of weemoedige herinneringen, gevoelens van inspiratie of navolging. Niet zelden werden juist bij de bouw van een nieuw kerkgebouw door parochianen of gemeenteleden ruime schenkingen gedaan in de vorm van schilderijen, zilveren gebruiksvoorwerpen of paramenten. Hier konden soms ook minder positieve emoties aan ten grondslag liggen, als

rivaliteit en angst. Het is bekend dat de ongewoon rijke uitmontering van twee naburige schuilkerken in Gouda het gevolg was van een strijd in de zeventiende eeuw over de vraag welke van de twee de mooiste en dus de belangrijkste was. En bij gebrek aan de juiste termen werd in de late middeleeuwen bij de bestelling van orgels of paramenten door de opdrachtgevers aangegeven dat het orgel of parament in elk geval 'beter en niet argher' diende te zijn dan het orgel of parament in een of andere met name genoemde kerk in de buurt. Daarnaast zijn in de middeleeuwen, maar ook daarna, vele schilderijen en altaren gemaakt om het zielenheil van de schenkers veilig te stellen. De begeleidende gevoelens, die we dus eerder negatief dan positief moeten beschouwen, hebben overigens niet geleid tot minder fraaie kunstobjecten, integendeel zelfs.

Behouden

Een reactie op ware schoonheid is doorgaans ook dat we haar willen vasthouden, bij ons houden. We kunnen immers niet genoeg van de waarneming krijgen. We willen het kunstwerk natekenen, we maken er foto's van, we leggen het vast op filmpjes of we schrijven er teksten over. Het kunstwerk zelf of een kopie ervan halen we in huis. De handel in reproducties en kunstboeken en de hele cd-industrie is hierop gebaseerd. Bovenal appelleert schoonheid aan onze zorgzaamheid. We willen het object van schoonheid in stand houden.

Het lijkt erop dat topkunst min of meer 'dankzij zichzelf' alle woelingen van de tijd overleeft. Denken we bijvoorbeeld aan het Lam Gods van de Gebroeders van Eyck. Wat heeft men niet voor moeite gedaan om dit veelluik steeds maar weer in veiligheid te brengen in tijden van beeldenstorm en oorlog. Dichter bij huis zijn het barokke vaatwerk van Adam van Vianen en Nicolaas Verhaer en de schilderijen van Abraham en Hendrick Bloemaert door de eeuwen heen steeds gekoesterd en in ere gehouden.

De laatste tweehonderd jaar hebben we echter in de westerse wereld toch gevoeld dat er actiever voor voorwerpen van geschiedenis en kunst gezorgd moest worden. De oprichting van musea en instellingen voor monumentenzorg zijn daar het gevolg van. En ook de activiteiten voor het behoud en beheer van het religieuze erfgoed in Nederland, geïnitieerd door de Stichting Kerkelijk Kunstbezit in Nederland en sinds een jaar voortgezet in de afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters van Museum Catharijneconvent, horen daarbij. Op deze schaal is deze beweging eigenlijk geheel nieuw in de geschiedenis. Tot ca. 1850 toe werd meestal gedacht in termen van vooruitgang en had men er minder moeite mee erfgoed te vervangen, als er de middelen voor waren. Het moet gezegd dat de overweldigende golf van industrialisatie en bevolkingsgroei, die sinds ca. 1800 in gang werd gezet, zonder ingrijpen mogelijk ook weinig van het verleden overeind zou hebben gelaten. Anderzijds dienen we ons te realiseren dat onze inzet voor instandhouding alleen mogelijk werd door onze welvaart. Hadden we geen brood op de plank gehad, dan zou de aandacht voor schoonheid en het behoud daarvan toch een stuk minder zijn. Ondanks al onze inspanningen blijft schoonheid een uniek eenmalig ervaren. Daarom ook zit er die weemoed bij, want we weten dat we haar niet kunnen vasthouden, ook al willen we het nog zo graag. Loslaten is inherent aan de ervaring van schoonheid, zoals we uiteindelijk alles los moeten laten. Schoonheid gaat altijd weer voorbij en soms zelfs voorgoed. Onze inzet is dan ook voor een groot deel ten behoeve van hen die na ons komen, zodat ook zij dezelfde ervaringen kunnen ondergaan.

Richard de Beer, consulent/conservator Oud-Katholiek erfgoed Museum Catharijneconvent, afdeling Erfgoed in Kerken en Kloosters

Schoonheid

Ervaren van het sublieme

'Over smaak valt niet te twisten' wordt gezegd. Er valt wel eindeloos over te praten. Wat de een mooi vindt, vindt de ander lelijk. Schoonheid lijkt daarmee iets individueels, een kwestie van smaak. Voor de een is het kostbaarste maar net goed genoeg. De ander ziet schoonheid in de berm. Een derde zoekt het in zeldzaamheid. Wat kostbaar is hoeft nog niet mooi te zijn. En wat een goedkope uitstraling heeft is zelden mooi, maar soms wel ontroerend en juist daardoor misschien wel mooi. En wat mag het kosten wanneer er sprake is van de (her)inrichting van een kerkruimte? Schoonheid heeft voor mij een aspect dat zich aan die discussies onttrekt. In dit artikelje wil ik proberen dat aspect op het spoor te komen. De gevolgtrekkingen daarvan laat ik graag aan de lezer over. Immers, 'over smaak valt niet te twisten'.

In 2000 presenteerde Wim Kayzer een fenomenale serie onder de titel 'Van de schoonheid en de troost'. Dertig mannen en vrouwen, uit verschillende continenten, sublieme wetenschappers, dichters, filosofen, musici, schrijvers, kunstenaars, probeerden antwoord te geven op de vraag van Kayzer of er over schoonheid nog iets meer te vertellen was dan de directe ervaring ervan en of schoonheid ook in staat was troost te bieden. Al deze mensen gingen in op de uitnodiging en het resultaat was een indrukwekkende reeks, vaak heel persoonlijke, verhalen.

Ik haal dit aan omdat er een verrassende verbinding wordt gelegd tussen schoonheid en troost. Schoonheid wordt dan verbonden met de wijze waarop ik me als mens in de wereld ervaar.

Innerlijke kwaliteit

In een meer klassieke setting wordt schoonheid geplaatst in de esthetiek. Het gaat dan om de vormvoorwaarden waaraan iets moet voldoen om mooi te zijn. Het criterium is meestal harmonie. Harmonie in de verhoudingen van het afgebeelde, harmonie van het voorgestelde met het afgebeelde en harmonie van de afbeelding met het concept van het ideale. Je kunt dan spreken van een schoonheidsideaal dat aan tijd, mode en smaak onderhevig is. De moderne tijd heeft ons het inzicht gebracht dat er ook andere voorwaar-

“**Het schone hoeft niet mooi te zijn**

den aan schoonheid te stellen zijn. Voorwaarden die met de waarachtigheid van het uitgedrukte gevoel te maken hebben of met de maatschappelijke betrokkenheid bij het onderwerp. We hebben ons zelfs geleerd dat het schone niet mooi hoeft te zijn, dat schoonheid zich juist aan de esthetiek dient te onttrekken. De schoonheid is dan gelegen in de bedoeling en wordt gezien als een innerlijke kwaliteit.

Klassieker nog is de schoonheid als zusje van het Ware en het Goede. Van Plato heeft het drietal via Augustinus zijn weg gevonden naar de christelijke leer. Plato ziet de zichtbare wereld, onze kennis en ons handelen slechts als een afspiegeling van het schone, het ware en het goede. Het vergankelijke verwijst naar wat het als ideale toestand in zich

draagt. Door Augustinus hebben deze filosofische begrippen een theologische duiding ontvangen. Het Ware, het Goede en het Schone duiden op God, de enige die waarlijk leeft, die de Waarheid is en bron van alle kennis. Als de zuivere Liefde is God de Algoede en bron van alle goedheid. Als Schepper staat God aan de oorsprong van al wat is, en is de bron van al het schone. Bovendien brengt Augustinus het Ware, het Goede en het Schone in God met elkaar in verband, zodat schoonheid ook een ethische lading krijgt en kenmerk van het ware kan zijn.

Overstijgend

Over de ontwikkeling van het schoonheidsbegrip valt natuurlijk veel en veel meer te zeggen, maar dat is niet de bedoeling van dit artikel. Bovenstaande is gezegd om te laten zien dat het bij schoonheid om meer gaat dan uiterlijke kenmerken en persoonlijke smaak. Het laat zien dat wat de schoonheid van iets uitmaakt de concrete vorm overstijgt. In essentie verwijst de schoonheid naar het sublieme als datgene wat we wel kunnen ervaren, maar niet bevatten. In de onmiddellijke ervaring van de concrete schoonheid ervaren we tegelijk ook het sublieme waarnaar het verwijst. Dit sublieme, dit verhevene, overstijgt dus zowel de concrete vorm als de concrete ervaring waarin het zich meedeelt. De emotie, gezien als zielenroersel, die daarbij wordt opgeroepen is de eerbied, de verwondering, het ontzag.

Nu is het tijd om terug te gaan naar de schoonheid en de troost. De deelnemers ervoeren schoonheid in zeer uiteenlopende vormen: taal, beeldende kunst, muziek, wiskundige formules,

natuur, gezinsrelaties, een geliefde en zelfs in op zich tragische gebeurtenissen waarin nochtans iets bijzonders aan mensen gebeurde. De schoonheid werd daarin niet op zichzelf beleefd, maar in relatie tot de troost die ervan uitging. Troost is niet zo'n eenvoudig begrip en moeilijk te bieden. Het is niet iets wat je zomaar kunt geven. Het moet ervaren kunnen worden. Troost is de ervaring die je verzoent met het bestaan. Het is de ervaring die ons uit de gebrokenheid haalt en op de weg van heelheid zet. In een situatie van groot verdriet en verscheurdheid brengt troost een keer in de chaos, zodat de brokstukken van ons leven naar een nieuwe samenhang kunnen groeien.

Helen

De ervaring van schoonheid, en daarmee van het sublieme, is in staat om ons leven in zijn gebrokenheid op te nemen en met een diepere heelheid in verbinding te brengen. In religieuze zin is het sublieme dat in staat is ons leven te helen, Jezus Christus. Hij is de vorm waarin de sublieme liefde van God tot ons komt. En in de ontmoeting met Hem ervaren we troost en heelheid midden in de imperfectie van ons bestaan. Die ontmoeting geven we gestalte in de viering van eucharistie, die niet alleen 'godsdienstoefening' is, maar de rituele omgeving waarin we Gods barmhartige liefde onder woorden mogen brengen en ervaren op een

wijze die ons bemoedigt, troost en bevestigt.

De vorm van die rituele ruimte, die het geheel omvat van woord, gebaar en inrichting, dient in zijn concrete gestalte op een ervaarbare manier te verwijzen naar het sublieme waarvan hij de uitdrukking is. Dit stelt bijzondere eisen aan de belevingsmogelijkheid en de kwaliteit van de vormgeving. De Verhevene moet erin ervaarbaar zijn. Hoe men dat dan doet is een kwestie van smaak en mogelijkheden. Maar aan de innerlijke kwaliteit moet niet getornd worden.

*Ward Cortvriendt,
rector Statie Twente en Ommelanden*

Madame Moitessier, Jean-Auguste-Dominique Ingres, 1856

Alles is relatief

Veranderlijke schoonheidsidealen

Een tijd geleden reed ik met de metro in mijn vaderstad Essen de halte ‘Rathaus’ binnen, vlak bij mijn oude gymnasium. Ik ben er oneindig vaak in- en uitgestapt en ik weet dat ik heel lang het gevoel van de eerste ochtend na de opening in 1977 heb gehad: ‘Wat een prachtig mooi station’, ik werd er – zelfs op vroege ochtenden – altijd vrolijk van.

Hoe anders was de indruk nu: ‘Wat een vreselijke kleur,’ dacht ik, ‘en al die afzichtelijke decoratie-elementen.’ Nu weet ik dat de kleur oranje in Nederland heilig is en ongeacht figuur of leeftijd door een ieder gedragen kan worden – in een metrostation in Essen vond ik hem nu ineens afzichtelijk en gedateerd. Onbegrijpelijk eigenlijk dat ik daar ooit zo vrolijk van kon worden.

Zó jaren zestig . . .

Het besef van wat we mooi of schoon vinden is heel erg veranderlijk, daar zijn veel voorbeelden van. Iedereen ziet wel eens foto’s van zichzelf en krijgt het schaamrood op de kaken vanwege de onmogelijke bril, de uiterst uitbundige bos haren en de toch wel zeer gewaagd te noemen kleurencombinatie van de kleding, terwijl men er bij het maken van het portret juist nog zo trots op was. Ook buiten kleding, mode en architectuur zijn er veel voorbeelden aan te wijzen waaruit blijkt dat het begrip ‘schoonheid’ wel aan zeer veel veranderingen onderhevig is. En regelmatig leidt een veranderend schoonheidsideaal ertoe dat we mensen uit vroegere culturen nauwelijks nog

kunnen begrijpen. Het gevolg is dan dat we veel uitleg nodig hebben om een sleutel tot het verleden te kunnen vinden.

Droombeeld

Vandaag de dag wordt schoonheid bijvoorbeeld geïdentificeerd met jeugd, een slank sportief figuur en een mooi gebruinte huid. We vinden dat eigenlijk vrij gewoon. Onze ogen kijken automatisch naar mensen die aan dit ideaal voldoen. Nog ten tijde van onze grootouders was dat volstrekt anders. Alleen de mening van ouderen telde destijds eigenlijk. Mensen deden er dus veel aan om zich serieus te kleden en te proberen ouder over te komen. Op oude foto’s is dat duidelijk te zien. Je weet dat opa toen 25 was, maar hij ziet er toch wel uit als een echte heer die je onmiddellijk een grotere som geld zou toevertrouwen.

De meeste filmsterren van lang geleden zouden het in onze tijd niet ver brengen als het om het uiterlijk zou gaan. Menig actrice van toen is naar onze huidige maatstaven veel te dik; zij zou zich waarschijnlijk nu meteen bij een afslankkliniek inschrijven om de concurrentie aan te kunnen. Bij acteurs lijken de omvangsmaten trouwens minder belangrijk te zijn. Hoe dan ook, het is zeker - ook uit het oogpunt van gezondheid - zeer wenselijk om dit huidige ideaal eens goed te onderzoeken, maar dat is stof voor een ander artikel.

In zekere zin geldt hetzelfde voor de gebruinte huid. Mijn grootmoeder wist nog te vertellen dat haar moeder een parasol had en het werkelijk onbegrijpelijk vond dat men zich zonder nood

aan de zon bloot zou stellen. ‘Wees toch blij dat je niet buiten hoeft te werken!’ zou haar reactie zijn geweest. Een elegante vrouw kon je aan haar lichte teint herkennen. Voor veel dames bijvoorbeeld in de koloniale maatschappij in Nederlands-Indië, maar ook hier in Nederland, vormde de zon dan ook een echte bedreiging.

Signaal

Je zou dus eigenlijk kunnen zeggen dat het bij een schoonheidsideaal altijd om iets gaat wat moeilijk bereikbaar is voor de meerderheid van de mensen, maar waar tóch ook iets inzit wat door velen als goed en nastrevenswaardig wordt gezien. Oud en wijs zijn bijvoorbeeld. In een samenleving waar veel mensen eigenlijk helemaal niet zo’n hoge leeftijd bereikten – met zestig was je tot in de jaren ’50 bejaard – was dat natuurlijk een ideaal dat je ook in je uiterlijk en gedrag probeerde te benaderen. Een beetje geldt dat ook voor de twee andere aspecten. Een beetje vlees op de botten toonde aan een ieder dat je voldoende inkomen had om goed en gezond te eten, terwijl je blanke huid liet zien dat je voor dat inkomen niet op de akkers in het zweet hoefde te werken.

Relativeren

Maar waarom is dat dan nu zo anders? Oud worden heel veel mensen. Met zestig ben je tegenwoordig écht nog niet bejaard: Je werkt nog of doet als mantelzorgster of vrijwilliger mee in het dagelijks leven. We vinden het gewoon dat er tot op hoge leeftijd gesport wordt en dat je tijd hebt om je

hobby’s te beoefenen. De meeste mensen werken binnen achter een bureau: daar blijft je huid vanzelf wel blank. Maar in onze tijd proberen we fanatiek bruin te worden, want een bruine huid is nu ideaal. Het geldt dus nog steeds: het ideaal is wat moeilijk bereikbaar is of voor weinigen weggelegd. De jeugd gaat snel voorbij, dus je probeert haar vast te houden – al moet je daarvoor misschien onder het mes om kunstmatig een jeugdig uiterlijk te creëren. De getinte huid laat zien dat je over veel vrije tijd beschikt om je in de openlucht te bewegen en het slanke figuur is juist in deze tijd van rijkelijk en overvloedig eten zeer moeilijk te handhaven.

Schoonheid is dus altijd ook het streven naar het moeilijk bereikbare, naar het ver weg zijnde of juist het nieuwe. Of om terug te komen op de oranje metrohalte in Essen: destijds was het gebruik van die kleur gewoon verrassend en vernieuwend. Toen zelfs de parochiezaal oranje was geschilderd, ging de kleur ook meteen weer vervelen: het spannende was er vanaf.

Niets is dus zo veranderlijk als wat we als schoonheid willen begrijpen. Mochten er weer tijden zijn dat we moeite voor ons voedsel moeten doen, dan is de slanke lijn niet meer het droombeeld – daar wil ik een weddenschap op afsluiten. Zo’n schoonheidsideaal blijkt dus relatief. Dat biedt dan weer enige troost. Ook voor mij – als ik weer in wanhoop voor de spiegel sta.

Robert Frede

Bewerkingen door ‘Alpha Beauties’

Geboorte van Venus, Botticelli, 1486

Schoonste Heer Jezus,
Heer aller sferen,
Zoon van God, Maria's Zoon,
U wil 'k beminnen,
U wil ik eren,
Gij mijner ziele vreugd en kroon.

Schoon zijn de beemden,
schoon zijn de bossen
in de schone voorjaartijd.
Jezus is schoner,
Jezus is reiner,
die ons bedroefde hart verblijdt.

Schoon is de maanglans,
schoner het zonlicht
en de sterren altemaal.
Jezus straalt schoner
Jezus straalt reiner,
dan 't eng'lenheir in 's hemels zaal.

Schoon zijn de bloemen,
schoner de mensen
in hun jonge levenstijd.
Zij moeten sterven,
eenmaal verderven,
maar Jezus leeft in eeuwigheid.

Hemelse schoonheid,
schoonheid der aarde
vinden w' in uw schoonheid weer;
mij is geen waarde
hoger op aarde,
dan Gij alleen, mijn schoonste Heer!

Gezang 221 Hervormde bundel 1938

Thema

De schoonheid van Jezus

De levenskracht van een lied

Tijdens het redactieoverleg over het thema 'schoonheid' schoot mij een lied te binnen dat ik in mijn jeugd op de zondagschool en in de Hervormde Kerk vaak vol overgave meegezongen heb: gezang 221 uit de hervormde bundel van 1938: 'Schoonste Heer Jezus'. Toen ik er enkele regels uit citeerde, zei één van de aanwezige pastoors: 'Vast een Duits piëtistisch lied.' Nieuwsgierig geworden ging ik op onderzoek uit en stuitte op een boeiende geschiedenis.

Het lied komt inderdaad uit Duitsland, maar is niet in protestantse, maar in katholieke kringen ontstaan. De eerste gedrukte versie stamt uit 1677 en is te vinden in een katholiek gezangboek uit Westfalen. Na een strofe van aanbidding wordt de schoonheid van Jezus boven alle schoonheid van hemel en aarde, zon, maan, sterren en engelen, bloemen en mensen geplaatst. De laatste strofe kenmerkt het lied als een communielied: 'Hij is waarachtig hier tegenwoordig in het Heilig Sacrament. Jezus, ik bid u, wees ons genadig, nu en bij ons einde.'

De dichter is niet bekend. Het wordt wel aan de Jezuïet Friedrich Spee (1591-1635) toegeschreven. Volgens dr. Michael Fischer in een studie over het lied[i] is het in ieder geval gebaseerd op de Jezuïtische 'meditatiepsychologie', zoals die door Spee onder woorden is gebracht. Daarin roept Spee de gelovigen op zich in te denken dat de hele aarde een brandend kristal of een brandende diamant zou zijn, alle gras en planten zilver, alle bomen goud, alle wateren parels, de hele hemel een stralende saffier en alle sterren lichtende karbonkels. Vervolgens dienen zij deze schoonheid in gedachten

te aanschouwen en tenslotte te bedenken dat het heilig sacrament, waarin Jezus aanwezig is, zo'n kostbare hemel en aarde is, omdat het God in zich bevat en alles is.

Omzwervingen

Het lied Schönster Herr Jesu verspreidde zich snel en kende veel varianten. Tijdens de Verlichting raakte het in de vergetelheid, maar in de negentiende eeuw, de tijd van de Romantiek, dook het weer op. Het werd in een bewerking van Hoffmann von Fallersleben opgenomen in de bundel *Schlesischen Volkslieder* (1842), en daarbij voorzien van de titel: Jesus über alles. (Ja, Fallersleben is ook de dichter van het Duitse volkslied). De laatste strofe, over het Heilig Sacrament, werd in deze volksliedversie weggelaten en de barokke melodie werd vervangen door een romantische wijs. In deze vorm kwam het lied in evangelische gezangboeken terecht. Door de *Wandervogel*- en de jeugdbeweging werd het geadopteerd als natuurlied, in Zweden bewerkt als pelgrimslid, en een Deense versie met in de laatste strofe engelen en herders was voor de Nederlandse schrijfster van christelijke meisjesboeken, C. M. Hille Gaerthé aanleiding er een kerstlied van twijfelachtige kwaliteit van te maken: 'Eeuwen geleden kwamen getreden'. [ii] Toch moet het ook in een andere vorm en via een andere weg in Nederland terecht zijn gekomen. De tekst in de bundel van 1938 lijkt het meest op de *Wandervogel*versie. Uit het feit dat eronder staat 'nieuwe vertaling', blijkt dat er eerdere versies van het lied verschenen zijn. In tegenstelling tot de Denen, Zweden en Hille Gaerthé, die dachten dat het een middeleeuws lied was, staat in de bundel

Koepel van St. Paulus buiten de Muren, Rome

van 1938 vermeld: Münster 1677, wat in ander opzicht weer niet klopt, want dat slaat op de melodie en die is uit 1842.

Betekenis

Het lied is in ons Gezangboek, in tegenstelling tot het Gezangboek van onze Zwitserse zusterkerk uit 2004, niet te vinden; en ontbreekt ook in het oude en het nieuwe Liedboek der Kerken. En dat is jammer, want het bevat veel mooie gedachten, die het overwegen waard zijn. Michael Fischer stelt dat het behalve op de traditie van de eucharistie ook gebaseerd is op een andere oude traditie over de uiterlijke en innerlijke schoonheid van Christus. Dat motief speelde in de tijd van de Renaissance in de Christusdevotie een belangrijke rol. Het was gebaseerd op het Hooglied en sommige psalmen en hield verband met de liefdeslyriek van die tijd, waarin de liefde voor en de schoonheid van vrouwen bezongen werd. In dit lied met mystieke trekken wordt Jezus gezien als de meest beminnenswaardige en de allerschoonste. We worden in een zeer persoonlijke relatie met Hem geplaatst: we spreken Hem aan als 'ik' tegenover 'u'. Dat Hij behalve zoon van God ook Maria's Zoon genoemd wordt, maakt hem menselijk. Ook de aandacht voor aardse schoonheid spreekt ons aan. We hoeven ons in het geloof niet van de aarde los te maken. Ook zonder dat we ons voorstellen dat de aarde uit goud, zilver, edelstenen en parels bestaat, kan de schoonheid ervan ons tot meditatie aanzetten en ons herinneren aan de goddelijke schoonheid. En als we bedroefd zijn op onze tocht, als we gekweld worden door zorgen en angst, kan de schoonheid van Jezus ons troosten.

We richten ons op de kosmos: de maan, de zon en de sterren. Psalm 8: 'Aanschouw ik de hemel, het werk van uw vingers, wat is de mens dat Gij zijner gedenkt en het mensenkind dat Gij naar hem omziet?' En toch straalt de schoonheid van Jezus daar bovenuit, overtreft zelfs de engelen in glans. Schoonheid is vergankelijk, bloemen verdorren, mensen sterven. Psalm 103: 'Als gras zijn de dagen van een mens, hij bloeit als een bloem op het veld; wanneer de wind daarover is gegaan, is zij niet meer en haar plaats kent haar niet meer. Maar de goedertierenheid van de Heer is van eeuwigheid tot eeuwigheid.' 'Maar Jezus leeft in eeuwigheid,' zegt ons lied.

Nog een citaat: 'Schoonheid der aarde vinden we in uw schoonheid weer.' Het woord 'weervinden' suggereert dat we Hem eenmaal zullen zien, van aangezicht tot aangezicht, en dat dan alle verlangen naar aardse schoonheid opgeheven zal worden, aangezien al die schoonheid in Hem te vinden is. Zonder zijn sacramentsopvatting te delen komen we zo toch weer uit bij Spree. Eeuwen geleden werd dit lied geschreven. Het heeft zijn levenskracht bewezen door ondanks alle omzwervingen en wederwaardigheden toch nog in tamelijk ongeschonden vorm tot ons te komen. Het is het zingen waard.

Adrie Paasen

[i]http://www.freidok.uni-freiburg.de/volltexte/5958/pdf/Liedkommentar_Schoenster_Herr_Jesu.pdf

[ii]http://www.uni-oldenburg.de/fileadmin/user_upload/niederlandistik/download/EeuwengeledenNederlands.pdf

Arke des behouds

Troostend en bemoedigend

Bevrijdende ruimte

Amersfoorts geboortekanaal

Bij vroegchristelijke kerken is vaak een soort voorhal te vinden aan de westzijde van de kerk, met een chique woord narthex genaamd, waar de doopleerlingen en boetelingen mochten staan. Die doopleerlingen mochten dan op paaszaterdag voor de eerste maal door de deuren de kerk binnentrekken om gedoopt te worden.

Later werd die voorhal meer een soort portiek of ging deel uitmaken van de kerk zelf. In romaanse pelgrimskerken in Frankrijk tref je dergelijke voorhallen ook nog aan; pelgrims konden daar de wereldlijke onrust van zich af laten glijden voordat ze het heilige binnen gingen. In de

gotische bouwstijl wordt de entree van de kerk juist geaccentueerd met grote portalen, vol met beeldhouwwerk.

De Amersfoorter Willem van Gent krijgt in 1926 de opdracht de nieuwe parochiekerk aan 't Zand te Amersfoort te bouwen. Hij staat als architect sterk onder invloed van de Amsterdamse School, die in die periode al over haar hoogtepunt heen is. Van Gent neemt de plastische vormen van de Amsterdamse School en het gebruik van parabolvormen over. De parabool (een niet gesloten kromme lijn met een top), die hij in het interieur gebruikt, komt terug in de ingangspartij. De dieper liggende

deuren maken dat er een soort geboortekanaal ontstaat, waardoor de kerkgangers heen gaan om dan de bevrijdende ruimte van de kerk binnen te trekken. De wat afgeronde vormen van het bakstenen metselwerk versterken die indruk. Het ijzerbeslag op de deuren zelf is een echo van de Jugendstilperiode en doet ook denken aan de elfendeuren uit de boeken van Tolkien, de schrijver van titels als *In de ban van de Ring* en *De Hobbit*. Bijzonder is ook de glas-in-lood lantaarn, die ook weer een - nu omgekeerde - paraboolvorm heeft.

Emile Verhey

Hilversum mag zich beroemen op het bezit van drie kerken die aan Sint Vitus zijn gewijd. De oudste is de huidige hervormde kerk op de Kerkbrink: een middeleeuwse kerk met een laat negentiende-eeuwse kerk in neorenaissancestijl. De jongste is de rooms-katholieke kerk aan de Emmastraat uit 1892: een reusachtige, neogotische kerk, die zijn met zijn toren en torentjes als het vlaggenschip van de roomse kerk boven het dorp moest uitsteken en dat nog steeds doet. Stedenbouwkundig is die kerk zo aangelegd dat die vanuit bepaalde straten beeldbepalend is.

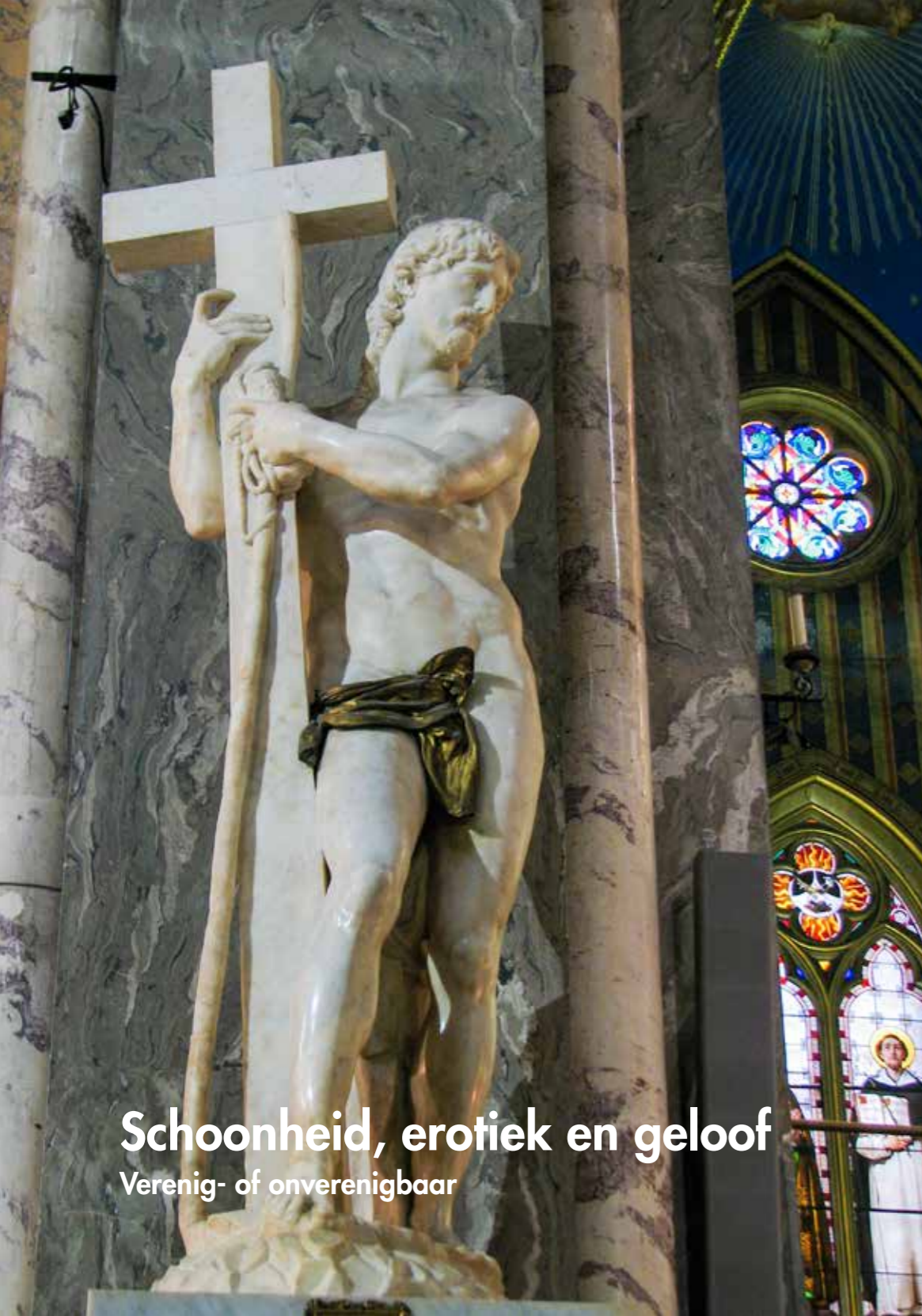
En dan is er de oud-katholieke kerk aan het Melkpad: een voor oud-katholieke begrippen grote neobarokke kerk. Toen deze kerk in 1889 werd gebouwd, moet ze dat deel van het toenmalige dorp hebben gedomineerd. De voorgevel is in verhouding wat smal. Er was bij het ontwerp vanuit gegaan dat er torens ter weerszijden zouden prijken. Geldgebrek verhinderde dat. Maar dank zij de royale gift van een parochiaan kwam er wel een haast on-Nederlandse koepel op het schip van

de kerk. En die koepel doet me wat. Van binnen vind ik hem ontroerend schoon, hij trekt je hemelwaarts. Maar de meeste mensen zien hem – als ze hem zien - alleen aan de buitenkant. Op enkele plekken wordt hij even zichtbaar, maar tegen de indrukwekkende, alomtegenwoordige toren van de roomse Vitus kan hij niet opboksen

Er is één plek in Hilversum waar de koepel en het bovenste gedeelte van het kerkschip wel duidelijk in beeld zijn, het beeld bepalen en op mij een bijzondere indruk maken. Een architectonisch juweel in Hilversum is het beroemde raadhuis van Dudok. Wil je naar de representatieve ruimten daarvan, dan dien je een fraaie buitentrap te beklimmen. En als je je op het bovenste bordes nog één keer omkeert, dan zweven, nog beter: drijven koepel en bovenste helft van het kerkschip van de oud-katholieke Vitus boven de fraaie villa's en boompartijen en steken af tegen de hemel. Toen ik dat de eerste keer zag, kwam bij mij onweerstaanbaar de gedachte op aan de ark van Noach. Als een

arke des behouds, een veilige plaats op de levenszee waar het leven gewaarborgd wordt, zo drijft 'mijn kerk' boven Hilversum en draagt ons naar het droge, naar God. Ik vond dat op dat moment letterlijk en figuurlijk adembenemend. Automatisch kwam in mij een vers uit gezang 728 op: 'Looft God, Hij stuurt het schip der kerk, dat naar de morgen vaart. Hij is de hartslag van ons werk, Hij houdt het welbewaard. ' Dat beeld en dat lied waren troostend en bemoedigend. Want ook al is de oud-katholieke parochie van Hilversum in de 125 jaar dat het huidige kerkgebouw er staat procentagewijs en in absoluut ledengetal achteruit gegaan, toch is ze er nog. Een kerkgemeenschap die midden in het leven van mensen in het Gooi wil staan, die op allerlei manieren probeert zicht- en hoorbaar te zijn om mensen met het evangelie van Jezus Christus in contact te brengen. Die kerkgemeenschap is geroepen om een ark voor mensen te zijn en de kerkkoepel wijst ons daarbij naar God.

Wietse van der Velde

Schoonheid, erotiek en geloof

Verenig- of onverenigbaar

Een wijd verspreide opinie is dat christenen moeite hebben met de mooie dingen van dit leven en in het bijzonder met erotiek, met lichamelijke en de afbeelding van naakte mensen. Dat laatste zou mensen op onkuise gedachten kunnen brengen, met alle gevolgen van dien. ‘Raak niet, smaak niet, roer niet aan,’ zou daarbij hun motto zijn.

Nu is het zeker waar dat dergelijke gedachten in bepaalde christelijke kringen de hele kerkgeschiedenis door geleefd hebben. Seksualiteit werd en wordt soms nog gezien als een noodzakelijk kwaad ter wille van de menselijke voortplanting en voor de rest als een gevaar dat mensen van God zou kunnen afbrengen. Toch hebben ook altijd en overal christenen een andere omgang met lichamelijke en erotiek gekend. De afbeelding van mooie lichamen en zelfs verwijzingen daarbij naar de seksuele functie daarvan werden gezien als een manier om via contemplatie dichterbij God te komen.

Bloedmooi

In Rome, in de kerk van *Santa Maria sopra Minerva*, staat op de trappen voor het hoogaltaar een van de meesterwerken van de zestiende-eeuwse beeldhouwer Michelangelo: de Verrezen Christus. Bijna levensgroot is Christus in marmer afgebeeld. Niet zoals in de kinderbijbel van mijn jeugd, gehuld in oosterse gewaden die zijn hele figuur bedekken. Nee, hij is geheel naakt. De beeldhouwer heeft hem in het koele marmer weergegeven als een bloedmooie man, de ideale mens zoals hij die zich voorstelde. In de eerste eeuw van zijn bestaan bleef het beeld zo staan. In het begin van de zeventiende eeuw kon dat echter geen genade meer vinden in de ogen van de kerkelijke autoriteiten en werd

Christus voorzien van een fladderende bronzen lendendoek.

Wat wilde de beeldhouwer met dat in voor veel christenen van latere tijd schokkende beeld uitbeelden? De meningen lopen daarover uiteen. De een wijst erop dat Michelangelo wel erg vaak mooie naakte mannen afbeeldde. Een ander ziet er een diepe theologische bedoeling in. Net als met zoveel dingen zal de waarheid hier wel in het midden liggen.

Adam

Ja, Michelangelo hield van mooie mannen. Maar hij was niet de enige die Christus zo lichamenlijk weergaf. Loop een willekeurige (oud-)katholieke kerk binnen en je ziet centraal de afbeelding van een zo goed als blote man: de gekruisigde Christus. Het valt ons niet eens op, de afwezigheid daarvan zou ons meer opvallen. Met het uitbeelden van de schoonheid van het menselijke lichaam lijkt Michelangelo soms zijn doel voorbij te schieten. Hij beeldde in zijn beroemdste religieuze beeld, de Pietà in de Sint Pieter, het zo goed als blote lichaam van Christus af op de schoot van zijn moeder Maria, een beeldschone, jonge(!) vrouw. Maria en haar zoon, hun lichamen zijn zo mooi, dat je haast vergeet wat er is weergegeven, een door verdriet om haar dode zoon gekwelde moeder, de door schuldige mensenhanden gedode onschuldige Zoon van God.

Voor het beeld in de *Santa Maria sopra Minerva* is er echter zeker ook een theologische reden waarom de Verrezen Christus naakt is afgebeeld. Volgens de apostel Paulus is Christus de nieuwe Adam, de nieuwe mens. Zonde, verval en dood zijn door Adam, de eerste mens in de wereld gebracht. (Michelangelo heeft in zijn verbeelding van de schepping van de mens de naakte Adam afgebeeld in de Sixtijnse

kapel, waar God de Vader in de scheppingsdaad zijn vinger naar hem uitsteekt en hem tot leven wekt.) De door God gezonden nieuwe Adam Jezus Christus heeft de machten van zonde en dood overwonnen, het menselijke leven in zijn door God bedoelde staat hersteld. Vandaar dat Christus hier in paradijselijke toestand is afgebeeld. Christus is op deze manier de voorafbeelding van wat de gelovigen wacht bij de opstanding der doden aan het einde der tijden.

Paradijs

Deze manier van theologiseren zal menig christen nu wel enige moeite bezorgen. Maar in de taal en de beelden van de Bijbel drukt zij wel de christelijke hoop uit op een wereld waarin door Gods ingrijpen de kosmos een paradijs zal worden. Toch moeten sommige gelovigen hun ogen al te goed de kost hebben gegeven, zodat een zeventiende-eeuwse bronsgieter aan het werk werd gezet.

Dat was Italië, zult u zeggen. Maar vergist u niet: ook zestiende-eeuwse schilders van religieuze werken als Maarten van Heemskerk, van wie er werken in het Delftse Prinsenhof hangen, lieten bepaald niet veel te raden over en suggereerden nog meer. Vlak bij het Prinsenhof in Delft ligt het Bagijnhof. Nu nog het centrum van oud-katholiek Delft en in de zeventiende eeuw het tehuis van tientallen ongetrouwde begijnen en klopjes. Hun leven bestond uit bidden en werken. In de overgeleverde gebedsteksten en liederen uit hun kring wordt Jezus bijzonder vaak als hun bruidegom opgevoerd en zijn de teksten doorspekt met liefdesbetuigingen aan en verlangen naar hun hemelse bruidegom. De klopjes beoefenden hun meditatie vaak voor een kruisbeeld. De dikwijls van ivoor gemaakte kruisbeelden laten het lichaam

van de lijdende Christus uiterst gedetailleerd zien, spieren, aderen, nagels, noem maar op. Groot vakmanschap en ontroerende schoonheid. Maar een kenner van religieuze kunst vertelde mij dat hij ervan overtuigd was, dat een vorm van al of niet verdrongen bruidegomserotiek de reden geweest moet zijn dat deze kruisbeelden zo bijzonder lichamenlijk zijn.

Liefdeslied

Ook vandaag de dag zijn er in christelijke kerken afbeeldingen te zien die schoonheid, erotiek en geloof proberen te combineren. Ze halen soms de pers, als ze door sommige gelovigen als schokkend worden ervaren. Maar is er bijbel-theologisch een principieel bezwaar tegen afbeeldingen en teksten in te brengen die schoonheid, erotiek en geloof/godsdiens proberen te combineren? Ik denk van niet. In Genesis 1 wordt nadrukkelijk gezegd, dat God zag dat zijn schepping zeer goed was. Ook de menselijke zonde verandert die uitspraak niet. Het oudtestamentische boek Hooglied staat vol van mooie en poëtische beelden, het is een op het eerste gezicht gewoon liefdesgedicht. Bij mijn vader thuis werd jaarlijks de gehele Bijbel aan tafel voorgelezen. Vanwege de wel erg beeldende taal werd het Hooglied echter overgeslagen. Kerkvaders hadden er minder moeite mee. Zij interpreteerden dit liefdeslied als een beschrijving van de liefde tussen God en de gelovige (ziel). Maar het belangrijkste argument ligt volgens mij in het geloof van de Kerk dat in Jezus Christus God mens is geworden. God is kenbaar in Jezus, een mens van vlees en bloed. Hij herstelt de schepping en daarom kan al wat mooi en goed is ons helpen om dichterbij God te komen.

Wietse van der Velde

Het puttertje

Troost in het onvergankelijke

Een vogeltje zit aan een ketting op een beugel. Het is een distelvink, bijgenaamd puttertje, want distelvinken in gevangenschap leerden met een emmertje water te putten uit een bakje of glas. Carel Fabritius heeft het geschilderd, vermoedelijk als trompe l'oeil, gezichtsbedrog: het hangt hoog, zodat een onbevangen toeschouwer kan denken dat er een echt vogeltje zit.

Dit schilderij speelt een belangrijke rol in het laatste boek van Donna Tartt: *Het puttertje*. Het leven van de maker, Fabritius, eindigde in een ontploffing, een wereld die in stukken uiteenviel. Ook de gelukkige jeugd van de hoofdpersoon uit dit boek, Theo Decker, eindigt in een explosie. In de daarop volgende chaos komt hij, min of meer per ongeluk, in het bezit van het schilderij waarop het puttertje is afgebeeld. Zijn leven na de ramp wordt gekenmerkt door verlies, verdriet, wanhoop, losgeslagenheid en er is maar één troost: de onvergankelijke schoonheid van het schilderij dat hij bezit. Dat hij bezit en toch niet bezit, dat is de paradox. Het is niet van hem, hij verstopt het en op het laatst is er alleen nog maar de illusie van het bezit: het is onbereikbaar voor hem geworden. En toch doet dit onzekere bezit hem boven zijn lot uitstijgen, want als je eenmaal geraakt bent door schoonheid, word je getroost door de herinnering eraan.

Door recensenten wordt verschillend geoordeeld over het boek. Ik zit dus altijd goed. Ik vind het een prachtig boek. Een boeiend en aangrijpend verhaal, een hoofdpersoon met wie je kunt meeleven en meevoelen, zeer verrassende plotwendingen, mooi taalgebruik met schitterende beelden en intrigerende bespiegelingen over levensbeschouwing, filosofie en kunst.

Carel Fabritius; Het puttertje, 1654, Mauritshuis, den Haag

Doorkijkje

Bijvoorbeeld over het puttertje: wat maakt dit schilderij zo mooi? Wat maakt dat het mensen raakt? In de eerste plaats het onderwerp. We voelen compassie met het vogeltje. ‘Moest het dan zijn leven zo doorbrengen?’ fluistert Pippa, de onbereikbare geliefde van Theo. En Theo vraagt zich af: ‘Zegt Fabritius met deze weergave van zoiets nietigs iets over zichzelf?’ Ik denk dat het puttertje in ieder geval ook een beeld is voor Theo zelf en over zijn hoofd heen voor de mens, gevangen in het leven, gevangen in het lot, dat hij toch, dapper doorfluitend, overstijgt. Zoals Theo zijn lot overstijgt door de schoonheid van het schilderij.

Het is ook mooi door de manier waarop het

geschilderd is. De bedrieglijke eenvoud van de afbeelding: levensecht en toch niet: ‘Je ziet de streek, je ziet de verf, en je ziet een levende vogel’. De lichte, heldere kleuren. En dan het licht. ‘Het ademt een luchtige, zonnige sfeer, als van een muur tegenover een open raam. ‘Het roept ook verlangen op: het is ‘een doorkijkje naar de toekomst’, want ‘bij mooie dingen gaat het er toch om dat ze een link bij je leggen naar nog grotere schoonheid. ‘Voorzichtig voeg ik eraan toe: de hemelse schoonheid, waarvan je het bestaan vermoedt bij het ervaren van aardse schoonheid.

Adrie Paasen

Zeven jaar duurde het voor de parochie in Dordrecht de droom van een verbouwde gemeentehaal werkelijkheid zag worden: op 17 mei jl luidde de kerkklok voor de formele opening. Burgemeester Arno Brok onthulde de naam van het naambord ‘de Maiorij’, dat door beeldend kunstenaar Henk van Bennekum is ontworpen. Aartsbisschop Joris Vercammen zegende het door Jan Asjes van Dijk gemaakte Mariabeeld: een Madonna gemaakt uit de walnotenboom die eerder bij het complex stond en ten behoeve van de verbouwing gekapt moest worden. Ton Delemarre stelde Jan Asjes van Dijk enkele vragen.

Hoe komt het dat het materiaal / de boomstam zo goed past bij de Madonna?

Jan Asjes: ‘Toen ik de boom zag liggen, wilde ik er een beeld van maken. De maat en de vorm was precies pas voor een Madonnabeeld. En wat past beter bij Maria Maior? De ruwheid van de bast was –zoals het gedicht* ook zegt– de ideale vorm voor de mantel, ook de beweeglijkheid van de vorm was een gegeven vanuit de stam zelf. De sluier ontstond toen ik de bast afschaafde vanzelf, ik hoefde niets te kleuren of zelf in te grijpen. De kroon heb ik heel licht aangegeven. Het kind heb ik niet uit een apart stuk gehouwen, maar uit contramal van de openvallende mantel gehaald. Het symboliseert de

Maria Maior Arbor

Gekapte boom herleeft als Madonnabeeld

moederbinding, zoals het kind met het hoofd naar beneden geboren wordt. Dat hele gebeuren was een gegeven, het voelde als genade aan, een gave van de Heilige Geest.’

Maria en haar zoon hebben geen gezicht.

Hoezo deze keuze?

Jan Asjes: ‘Dat staat al in het gedicht: het laat de vrijheid om zelf een beeld te creëren. Ik laat het aan de kijker over. Ik heb consequent eveneens het kind geen gezicht gegeven. Ook dat verborgen blijven van een uitgesproken gezicht vloeide voort uit het materiaal. Dat zwart was zo sprekend. De zwarte madonna vinden we trouwens al vanouds in de kerkelijke beeldhouwkunst. ‘Donker ben ik, en mooi,’ zegt het Hooglied. Ik heb wel het kind een driepuntige kroon gegeven als verwijzing naar de Drievuldigheid.’

‘Een symbool voor de gastvrijheid waar ‘De Maiorij’ voor staat,’ sprak de aartsbisschop bij het beeld. Is die associatie van gastvrijheid met Maria ook jouw gedachte?

Jan Asjes: ‘Het beeld staat in de entree en verwelkomt de bezoeker. Maria is het symbool van de kerk en de kerk is een gastvrije gemeenschap. De kerkgemeenschap moet zich dat ook voortdurend realiseren.’

Inge van Maaren

* Op de website van de parochie (dordrecht.okkn.nl) staat het door Ton Delemarre voor de opening geschreven gedicht.

1 - Interieur van onze kerk. Toch de mooiste OK-kerk van NL!

Even kijken bij... Delft

Kerk op het Bagijnhof en omstreken...

3 - We gaan heel(!) actief naar buiten

2 - Dat laten we op Monumentendag graag zien!

6 - Soms halen we de hele wereld binnen

5 - Of we halen de buurt naar binnen

4 - Voor de dierenzegen bij onze roomse zusterkerk

7 - Dan weer gaan we de wereld in via de radio

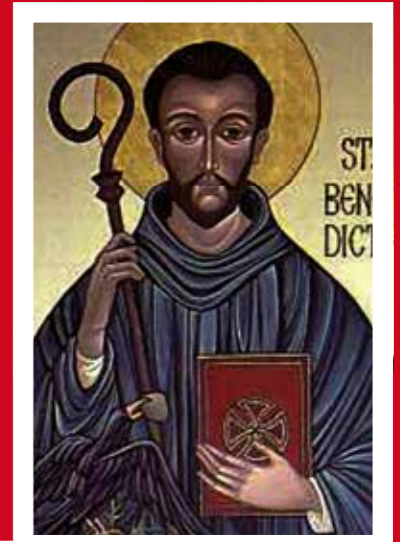

Naam: Parochie van de H. H. Maria en Ursula. Sinds 1743 aanwezig in het huidige gebouw. Gemiddeld aantal kerkgangers: 15
Website: delft.okkn.nl
Kijk op www.okkn.nl voor Het Ding van Delft.

8 - Of zetten we een koorproject op

10 - De reis naar binnen in een Benedictuskring

9 - We houden de oecumene hoog

11 - Stalpaert van der Wiele kijkt goedkeurend toe

12 - En de pastoor kijkt wel eens de andere kant op...

Voorbij parochiegrenzen Congres

Ja, ja, het OK Congres 2014 nadert met rasse schreden. Het programma is klaar en alles is besteld. Eind juni hebben al bijna tweehonderd mensen zich aangemeld en we verwachten nog buitenlandse groepen. We hebben inmiddels aanmeldingen uit Oostenrijk, België, Zwitserland, Tsjechië, Duitsland, Frankrijk, Engeland, Zweden en de USA. En natuurlijk ook uit Nederland, maar het aantal valt nog steeds tegen. Nog geen kwart van de deelnemers komt uit ons land. De Nederlandse kerk is gastvrouw voor het congres en wij hopen dan ook dat veel meer Nederlandse oud-katholieken naar het congres komen, en niet alleen uit Utrecht en omgeving. Het is een goede gelegenheid om eens te ervaren dat de Oud-Katholieke Kerk verder reikt dan alleen uw parochiegrenzen en dat er oud-katholieken wonen in bovengenoemde landen. Dus hierbij wordt u aangemoedigd u te haasten naar de website www.okcongres2014.com en de aanmeldpagina te zoeken. Aanmelden kan nog tot 10 september. We zien u allen graag in de congresstad Utrecht!

En dan nog dit

Feest in Hengelo Inwijdingen

De oud-katholieke statie in Twente kon op 15 juni jl feestelijk de eigen kapel binnen trekken nadat aartsbisschop Joris symbolisch drie-maal met zijn staf op de deur had geklopt. De kapel is een plaats waar al meer dan honderd jaar Gods woord wordt gehoord, vertelde de bisschop bij de inwijding van het gebouw, eerst in gebruik als synagoge, nu als kapel van de heilige Lebuïnus. Met hetzelfde chrisma (olie) waarmee het altaar werd gezalfd, werden ook twee jonge mensen gevormd. Dit maakte de viering extra feestelijk. In de kapel kon het fraaie nieuwe interieur bewonderd worden, waarvan de onderdelen goed op elkaar afgestemd zijn. Er is veel met glas gewerkt om altaar, lezenaar en credenstafel niet te zwaar te maken.

Ondertussen wordt in Middelburg en Groningen hard gewerkt aan de (her)inrichting van de kerken aldaar. Dit jaar worden naar verwachting ook die kerken ingewijd. Via okgroningenbouwt.blogspot.nl en zeeland.okkn.nl is goed te volgen hoeveel werk inmiddels al verzet is.

Afscheid Werkers op het BBureau

Ter gelegenheid van het afscheid van Emile Verhey, na 35 jaar secretariaat van het Bischoppelijk Bureau, vond op 14 juni in Museum Catharijneconvent het symposium 'Van toen en straks' plaats. Het programma begon met een lezing door Richard de Beer, de consultant/conservator die sinds vorig jaar het cultureel erfgoed in kaart brengt. Voormalig conservator Casper Staal vertelde vervolgens over de oud-katholieke collectie in het museum. Emile werd toegesproken door de Bisschop van Haarlem, voorzitter van het Collegiaal Bestuur, die een beeld schetste van de 35 jaar dat Emile secretaris was en hem namens de kerk een reis naar Rome aanbood. Adjunct secretaris Anne Maaïke gaf vervolgens een inkijkje in het reilen en zeilen op het Bischoppelijk Bureau. Tot zijn grote verrassing mocht Emile uit handen van aartsbisschop Vercammen de Sint Maartenspenning ontvangen. Niet alle aandacht ging uit naar Emile: ook Wim Roobol, die vele jaren als vrijwilliger de jaarrekening en de financiële administratie van onze kerk verzorgd heeft en tegelijk met Emile afscheid neemt, werd van harte bedankt voor zijn enorme inzet.

Officiële berichten

De Aartsbisschop van Utrecht heeft:

- Met ingang van 1 maart 2014 mw. C. van Oel eervol ontslag verleend als kerkmeester van de parochie van de H.H. Johannes van Doper, Maria Magdalena en Laurentius te Schiedam.
- Met ingang van 1 juni 2014 mw. M.D. Wekker-Bergers ontslag verleend als kerkmeester van de parochie van de H. Willibrordus te Arnhem.
- Met ingang van 24 juni 2014 dhr. S.L.E. Meisters benoemd tot lector van het aartsbisdom Utrecht voor de duur van 1 jaar.

De bisschop van Haarlem heeft:

- Met ingang van 1 juni 2014 mw. M.J. Ridder aangesteld als pastoraal werker ten behoeve van het pastoraat in de parochie van de H.H. Petrus en Paulus en de H.H. Johannes en Willibrordus te Amsterdam, voor de duur van 1 jaar. Per diezelfde datum is dhr. M. de Heer aangesteld als kerkmeester van deze parochie, voor de duur van 4 jaar.
- Met ingang van 1 juli 2014 mw N.A. Boersma-Wijker en mw A.A. Helder-Schol opnieuw aangesteld als kerkmeester van de parochie van de H. Nicolaas te Den Helder, voor de duur van 4 jaar.
- Met ingang van 1 juli 2014 mw. S. Gravemaker-Broek opnieuw aangesteld als kerkmeester van de parochie van de H.H. Adelbertus en Engelmundus i.o. te IJmuiden, voor de duur van 4 jaar.
- Met ingang van 1 juli 2014 dhr. M.P. de Jong eervol ontslag verleend als kerkmeester van de parochie van de H. Nicolaus te Krommenie. Per diezelfde datum is dhr. B.F.M. van Rooode aangesteld als kerkmeester, voor de duur van 4 jaar.
- Met ingang van 11 januari 2014 mw. A.C. Dalebout-Zaal benoemd tot lid van het bestuur van de Statie van de H. Elia te Mijdrecht, voor de duur van 2 jaar.

Het Collegiaal Bestuur heeft:

- Met ingang van 1 januari 2014 de heer J. Hoetjes, de heer P. Horstman, mw. H. v.d. Steen, mw. R. v.d. Steen, dhr R. Wijker en mw. S. Zwart eervol ontslag verleend als lid van het bestuur van de Stichting Oud-Katholiek Jeugdwerk. Per diezelfde datum zijn mw. C. v.d. Broek, mw. S. de Haart, de heer B. Hallie en mw. K. Vercammen benoemd tot lid van het bestuur, voor de duur van vier jaar.

*Namens het Collegiaal Bestuur,
E.M.P.P. Verhey, secretaris*

Jubileum

In 1974 viel 9 juni op een zondag. Emeritus pastoor Jake Dejonge weet dat zeker, want dat was de dag waarop hij tot priester werd gewijd. De uit Drenthe afkomstige Dejonge was in de jaren '60 in Zuid-Afrika beland. Hij leerde daar Irene kennen, trouwde en volgde de anglicaanse priesteropleiding. Na pastoor te zijn geweest van parochies in Zuid-Afrika, Egmond en Hilversum ging Jake Dejonge in oktober 2003 met emeritaat. Nog steeds doet Dejonge op zondag wel ergens dienst. Zoals op 9 juni jl in Egmond bij de viering van zijn veertigjarig priesterjubileum.

Nieuwe secretaris

Miranda Konings-Roobol (1971) wordt de nieuwe secretaris van bisschoppen en Collegiaal Bestuur. Er hadden zich voor de functie gelukkig meerdere kandidaten gemeld. Miranda heeft haar sporen verdiend in diverse maatschappelijke functies en vrijwilligerswerk. Zij is gehuwd en moeder van twee kinderen.

Zij zal de functie van secretaris gaan invullen voor 0,6 fte en circa vier dagen in de week op het Bischoppelijk Bureau aanwezig zijn. Als financieel administrateur zal de heer Mario Treffers voor 0,3 fte worden aangesteld op het bureau. Met de beide benoemingen heeft het bestuur voorzien in de grootste lacunes na het vertrek van secretaris Verhey. Er blijft nog 0,1 fte beschikbaar om bij optredende knelpunten te worden ingezet. De benoemingen gaan rond 1 augustus in.

Colofon

De Oud-Katholiek is een periodieke uitgave van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland, verschijnt zeven keer per jaar en wordt verspreid op alle oud-katholieke adressen in Nederland.

Redactie

Robert Frede, Inge van Maaren, Adrie Paasen, Louis Runhaar, Wietse van der Velde, Emile Verhey

Redactieadres

redactie@okkn.nl of:
Kamerlingh Onnesweg 167
1223 JE Hilversum

Vormgeving

Sync. Creatieve Producties, Hilversum

Productie

Nilsson, Goes
ISSN 0 167 3963

Redactiesluiting: 21 juli 2014

De volgende Oud-Katholiek verschijnt begin september.

Abonnement

Bent u niet oud-katholiek maar wilt u deze uitgave wel graag ontvangen? Voor € 25,- per jaar zenden wij u het blad graag toe. Een briefje met volledige adresgegevens kan naar: registratie De Oud-Katholiek, Koningin Wilhelminalaan 3, 3818 HN Amersfoort. Of: info@okkn.nl
Giften welkom op: NL68 INGB 0000 2250 00 t.n.v. Oud-Katholieke Kerk van Nederland te Amersfoort.

Verantwoording foto's (voor zover bekend):

Voorzitter: Dio van Maaren, Inge van Maaren p.4,5,9,12,22 Dio van Maaren, p.4
publicdomainvectors.org, p.5 Museum Catharijneconvent, afdeling EKK, p.6,15,23,24 Inge van Maaren, p.10,11 AlphaBeauties, p.14,22 Emile Verhey, p.16 Wikimedia Commons/P. Denker, p.18 Wikimedia Commons, p.19 Rina Homan.

Service

DE ACHTERKANT

gruizig zand
bonkige stenen
kil metaal
grijs en grauw
niet bedoeld om mooi te zijn
robuust, basis
maar zie ze staan
afgepast in de rij
willig op hun plek
vanwege dat dunne rode koord

wat treft me
dat ik hier stil sta?

